

LLETRES

El color en el Quixot

Joan Cuscó

El text que segueix correspon a les paraules pronunciades per l'autor en el decurs de l'acte acadèmic celebrat al Col·legi d'Advocats de Sabadell, el dia 9 de novembre de 2005, amb motiu de la commemoració del quart centenari de la publicació del Quixot.

Fa anys vaig poder obtenir alguns volums dels discursos de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. En un dels discursos d'ingrés hi ha el que llegí Apel·les Mestres el dia 21 d'abril de 1918, en la solemne recepció pública. El títol del discurs era: EL COLOR EN EL QUIJOTE.

A Apel·les Mestres no li agradava que el seu nom s'escriuís amb la *ela* geminada. Fou un entusiasta lector del Quixot. Admirava l'obra cervantina.

Ell fou poeta, dibuixant i músic: un artista complet. Gran amic de les plantes i de les flors. Foren cèlebres les opulentes hortènsies del seu jardí.

Recordem que havia nascut a Barcelona el 1854, on morí el 1930.

Ara que estem celebrant el IV Centenari de l'immortal obra de Cervantes, opino que és adequat que hi aportem un gra de sorra. Millor dit: una nota de color de la mà d'Apel·les Mestres. Ell, en seu discurs, ens diu: (Ho tradueixo).

"...cadascú ha trobat en aquesta obra, tan meravellosament complexa, el que li convenia trobar i ha vist el que li venia de gust veure; i per aquesta raó cadascú ha estudiat el Quixot sota el seu peculiar punt de vista; i així l'hem vist considerat i comentat sota el seu aspecte literari, històric, polític, social, jurídic, casuístic, astronòmic, mèdic, higiènic i fins i tot culinari. Treball he vist jo en el que es demostra que Cervantes fou el precursor de l'homeopatia".

"Està clar –continua dient– que entremig d'aquest batibull d'elucubracions s'han dit coses atinadíssimes; però també quantes bajanades!, filles, moltes d'elles, de l'afany de dir sobre el Quixot quelcom nou. Beneït afany de dir "quelcom nou" que, segons frase de Voltaire, ha fet dir tantes extravagàncies i ximpleries!".

"I ara espanteu-vos, senyors!. Jo que tant m'ha fet riure aquest afany de dir "quelcom nou" i sobretot a propòsit del Quixot, tinc la pretensió tan ridícula i pueril com vulgareu de cometre aquest mateix pecat..."

I pregunta: "Us haveu fixat alguna vegada en el "color" del Quixot? O millor dit, en la "nota de color" dominant, que com un *leitmotiv* apareix aquí i allà en aquest llibre? Doncs, aquesta nota, aquest *leitmotiv* de color existeix i existeix i es reproduïx amb una insistència tal que arriba a tenir traces d'obsessió; i em sorprèn que no hagi estat observat amb freqüència o almenys –ho repeteixo molt alt perquè consti–, hom ignora que ho hagi estat. Doncs bé, aquest color del que us parlo i que apareix com una pinzellada que prodiga un pintor enamorat de certa nota de color, que duu imprès en la retina i a la qual sembla sotmetre l'entonació general del seu quadre, és el verd".

Apel·les observa que en tots, o quasi tots els quadres, els pintors ens presenten a D. Quixot amb mitges vermelles. Per quina raó? Ho ignora. Però sí que pot afirmar que les mitges de D. Quixot eren verdes, segons ho afirma el propi Cervantes: "Se le soltaron –a D. Quixot– dos docenas de puntos de una media que quedó hecha celosía. Afligióse en extremo el buen señor y diera por tener allí un adarme de seda verde, una onza de plata".

Ja en el començament del llibre veiem la predil·lecció de D. Quixot, o de Cervantes, pel color verd en la famosa celada que amb tan de treball es construí el propi D. Quixot, doncs en arribar a l'hostal on havia de ser armat cavaller veiem que: "Jamás supieron ni pudieron desencajarle la gola ni quitarle la contrahecha celada que traía atada con unas cintas verdes".

En el capítol primer de la segona part, en visitar-lo el capellà i el barber "...halláronle –dice Cervantes– sentado en la cama, vestida una almilla de bayeta verde, con un bonete colorado toledano".

Seguim amb la cita del color quan Quixot arriba a casa dels Ducs i allà veiem que: "...después de echarse a cuestras el mantón de escarlata, púsose una montera de raso verde".

I més endavant, després de vestir-se "...su acamuzado vestido, púsose en la

cabeza una montera de terciopelo verde guarnecida de pasamanos de plata”.

Organitzen els Ducs una caça de munteria (caça major) en honor del seu hoste “...con tanto aparato de monteros y cazadores como pudiera llevar un rey coronado”. I, naturalment, “...diéronle a D. Quijote un vestido de monte y a Sancho otro verde de finísimo paño”.

I diu Apel·les: “...naturalmente y díjelo adrede para recordar que desde los tiempos más remotos de la Edad Media, en las cacerías no sólo reales, sino simplemente señoriales, solían los cazadores, monteros, halconeros, pajes, etc., llevar vestidos de color verde a fin de confundirse mejor con el follaje; así es que el vestido de monte que se le da a D. Quijote se sobreentiende que es verde, así como el de Sancho. El cual lo estimaría en tanto que, más lejos, exclama: “Estoy yo ahora reventando de pena por ver mi sayo verde roto”.

I més tard, una vegada ha pres possessió del càrrec de Governador, en l'afany de demostrar a Teresa Panza, la muller, la seva munificència, li escriu: “Ahí te envío un vestido verde de cazador, que me dió mi señora la Duquesa”. I això en el ronyó d'Espanya.

Passem ara a terres d'Aragó i allà ens trobem amb la fastuosa duquesa, la qual apareix als ulls de Cervantes com segueix: “Vió una gallarda señora sobre un palafrén o hacanea blanquísima adornada con guarniciones verdes y con un sillón de plata. Venía la señora asimismo vestida de verde”.

Ve D. Quixot a Catalunya i a les proximitats de Barcelona, on foren frondosíssims els boscos de Moncada, segons la tradició se li apareix Clàudia, la jove aristòcrata, vestida amb vestit masculí en aquesta forma i color: “Venía á toda furia (sobre un caballo) un mancebo al parecer de hasta veinte años, vestido de damasco verde con pasamanos de oro, gregüescos y saltaembarca, con sombrero terciado á la walona, botas enceradas justas, daga y espada doradas, una escopeta pequeña en las manos y dos pistolas á los lados”.

Podriem allargar les cites, però oïm el que ens diu Apel·les en el seu discurs com a nou acadèmic de la Reial

Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona: “No vull cansar-vos més acumulant cites i més cites, però tingueu la seguretat que si seguíssim fullejant el Quixot la pinzellada verda aniria ací i allà ferint la vostra retina. Ara bé, a què obeeix aquesta insistència? És que el color verd era el color predilecte de Cervantes? És que aquest era el color de moda en els dies en els que Cervantes escriví el Quixot?”.

“Recordem ara –segueix dient l'acadèmic- l'Espanya en la que va viure Cervantes. Sembla que amb Felip II si estén una taca negra pertot; negrura per tots cantons; una espècie de dol nacional. Diria que en el famós “Entierro del Conde de Orgaz”, de El Greco, cristal·litza tota l'Espanya d'aquella època”.

“I com fantasmes negres veiem a aquell neuròtic monarca, i a Quevedo, i a Calderón, i a Lope, i a Solís, i a Herrera, i fins i tot a l'histrió Pablillos”.

També es formula altres suposicions. Citem-les: “Potser fou importada de França, com poc temps abans va ser-ho la “capa curta” “.

“Em fa sospitar –continua ell- que algun fonament tingui aquesta suposició, alguna locució que corre encara avui de boca en boca; i bé podria tenir el seu origen en aquella moda, si tal moda fou”.

Resumim en la transcripció: “Així diem “vell verd” a qui presumeix de jove i fa coses més pròpies de la joventut que de l'edat senil. “A buena hora mangas verdes” diu una altra dita irònica per indicar el que ve fora de temps o de propòsit”.

Com: “Sant Francesc de Paula cortines verdes”, diu una locució catalana que s'usa en el mateix sentit de criticar un despropòsit, com si al barbut Sant Francesc li quadraven malament els cortinatges verds, més propis de salons mundans i elegants que de la seva austeritat...”

“Tot és, certament, molt vague i hipotètic, sobretot si tenim en compte que els pintors d'aquell temps, començant per El Greco i acabant per Velázquez, passant per Moro, Pacheco, Zurbarán, Ribera i Murillo, no donen fe, en els seus quadres i retrats, de la profusió de verd que deixa entreveure el Quixot”.

“Però, qui sap? Tal vegada podria resultar passatgera i d'escassa dura-

da... Tal volta no sentirem, com Cervantes, simpatia pel citat color. Sigui això o una altra cosa, altre que no pas jo, més perspicaç o millor documentat, es faci seu aquest dilema i el resolgui a satisfacció de tots”.

I acaba el seu discurs d'ingrés d'aquesta faisó:

“Jo us ofereixo únicament donar llum del Quixot, quelcom que em sorprenia no haver vist observat per altres. Si m'equivoco, si algú amb millor fortuna, sense dubtes, se m'avança, no em queda més que demanar-vos perdó pel cansament que acabo d'infligir-vos i aplicar a aquestes quartilles el mateix càstig que els nefands llibres de cavalleria van imposar al discretíssim capellà d'Argamasilla”.

Amb aquesta modesta intervenció aporto, si més no, aquesta nota de color amb motiu del IV Centenari del Quixot. I, de retruc, al nostre admirat i polifacètic Apel·les Mestres.